

10. Філь Г. Країнознавча цінність фразеологізмів як мовних знаків національної культури // Sbornik prispěvku z mezinárodní konference "Přeměně národu slovanských III". – Ostrava, 2007. – С.193–202.

11. Фразеологічний словник української мови / Укладачі В.М. Білоноженко та ін. – Т. 1. – К.: Наукова думка, 1993. – 528 с.

12. Фразеологічний словник української мови / Укладачі В.М. Білоноженко та ін. – Т. 2. – К.: Наукова думка, 1993. – 980 с.

The paper analyzed the group of phraseological units Ukrainian language microsystems «Fauna» with components, characters that appear in the ethno-cultural markers of language world, found that the device symbols as structural components of stable combinations are varied, noted that verbal symbols phraseology reflects the financial and spiritual life of the Ukrainian people – the social relations of past ages, classes of people, their production activities, life, morality, family relations, and the environment in which he lived and lives Ukrainian people, the uniqueness of flora and fauna. Highlight thematic groups phraseology Ukrainian language components-symbols – bird and animalistic.

Keywords: phraseological units, stable combinations of words, symbols, components, symbols, qualifier, symbolic framework, the token-component ethno-cultural markers, phraseological units, structural components, symbolic, verbal symbols, language world, Micro.

УДК 821.161.2

Юлія Штибель (Дрогобич)

СЕМАНТИКО-СЛОВОТВІРНІ ТА СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОЦІННИХ НАЙМЕНУВАНЬ У БІБЛІЙНОМУ ТЕКСТІ

У статті з'ясовано роль іменникових засобів реалізації категорії оцінки у створенні системи експресивності в Біблії, досліджено функціональні вияви оцінки на рівні тексту; аналізуються семантико-словотвірні та стилістичні особливості оцінних найменувань у біблійному тексті; висвітлено основні тенденції семантичного розвитку аксіологічних значень іменникових лексем Біблії.

Ключові слова: категорія оцінки, біблійний дискурс, структура оцінки, семантико-словотвірне значення, стилістичне значення.

Категорія оцінки привертає увагу багатьох українських та зарубіжних мовознавців, її розглядають у логіко-семантичному (Н. Арутюнова, О. Вольф, О. Трунова, В. Федосєєв), семантико-прагматичному (Т. Космеда, Т. Маркелова) та комунікативному (Н. Гуйванюк, Н. Іваницька, Д. Перрі) аспектах. Проте жодне дослідження не демонструє огляду

всієї сукупності різноманітних класифікацій, відсутній також лінгвостилістичний аналіз художніх та публіцистичних текстів, який би проілюстрував усі типи оцінки. Універсальність же цієї категорії зумовлює актуальність її вивчення, про що свідчать наукові дослідження, присвячені цій проблемі, наприклад, І. Онищенко «Категорія оцінки та засоби її вираження» [2], У. Соловій «Оцінно-образна номінація у структурі художнього тексту» [4].

Оцінка – це універсальна категорія, що виражає позитивне чи негативне ставлення мовця до змісту мовлення й реалізується в частинах слова, вигуках, модальних частках, повнозначних лексемах, словосполученнях, фразах, у мовленнєвих актах й аксіологічних категоріях [3, 55]. Дослідниця О. Вольф [1, 96] до складу структури оцінки відносить такі компоненти: суб'єкт оцінки (індивід, соціум, частина соціуму), об'єкт оцінки (предмет, явище чи особа дійсності), власне оцінка (оцінний предикат), предмет оцінки (співбесідник), оцінна шкала (порівняння зі стандартом), оцінний стереотип (еталон, зразок норми), підґрунтя оцінки (критерій, мотив оцінки). Актуальність теми визначається необхідністю системного лінгвістичного дослідження оцінної лексики Біблії як засобу реалізації категорії оцінки в українській мовній картині світу.

Об'єктом вивчення статті є аксіологічна лексика Біблії. Предметом наукового аналізу стали семантико-словотвірні та стилістичні особливості оцінних найменувань у біблійному тексті.

Мета дослідження полягає в з'ясуванні ролі іменникових засобів реалізації категорії оцінки у створенні системи експресивності, оцінності в Біблії, визначенні концептуальних підстав реалізації аксіологічної оцінки у семантичній структурі аксіологічно модифікованих одиниць. Мета дослідження зумовила необхідність виконання таких завдань: схарактеризувати функціональні вияви оцінки на рівні тексту; проаналізувати семантико-словотвірні та стилістичні особливості оцінних найменувань у біблійному тексті; висвітлити основні тенденції семантичного розвитку аксіологічних значень іменникових лексем Біблії.

Виклад основного матеріалу. Складна багатокomпонентна структура оцінки зумовлює існування різноманітних за критеріями і функціями класифікацій цієї категорії.

Залежно від критерію, що береться за основу, розрізняють такі оцінки: 1) позитивна / негативна / нейтральна; 2) абсолютна / порівняльна; 3) суб'єктивна / об'єктивна; 4) інтелектуально-логічна / емоційна / емоційно-інтелектуальна; 5) сенсорна / сублімована / раціоналістична; 6) оцінка, зумовлена конкретними поняттями / оцінка, зумовлена абстрактними поняттями.

У процесі аксіологічної номінації в Біблії ми виділяємо типи найменувань як певні асоціативно-тематичні поля, що поєднують слова за спільністю їх тематичних (семантичних) ознак. Виділяються серед оцінних прагмем слова, що вказують на особу і дають їй позитивну чи негативну характеристику за її професійною діяльністю, поведінковими характеристиками, суспільними поглядами тощо. Серед таких лексем значну групу становлять слова, які визначають: 1) соціальне становище або походження, 2) поведінкову характеристику людини, 3) національну та територіальну приналежність, 4) якості людини (психологічні, фізичні, емоційні). Розглянемо виділені групи конкретніше:

1. *Соціальне становище або походження (раб, пан, цародворець, учитель, фарисеї, книжники, правитель).*

Наприклад: «*Бо покликаний в Господі **раб** – визволенець Господній; так само покликаний і визволенець – він раб Христа*» (1 Кор. 7:22) (Тут і надалі робимо покликання на Біблію в перекладі Івана Огієнка – Ю.Ш.), «*І відказав той йому: «Устами твоїми, злий **рабе**, суджу я тебе! Ти знав, що я жорстока людина, беру, чого не поклав, і жну, чого не посіяв»* (Лк. 19:22), «*І відказав він йому: «Гаразд, **рабе** добрий! Ти в малому був вірний, – володів десятьма містами»* (Лк. 19:17), «*І вийшовши **раби** ті на роздоріжжя, зібрали всіх, кого тільки спіткали, – злих і добрих. І весільна кімната гістьми переповнилась»* (Мт. 22:10), «*Так і ви, коли зробите все вам наказане, то кажіть: «Ми – нікчемні **раби**, бо зробили лише те, що повинні зробити були!»* (Лк. 17:10), «***Рабе** лукавий, – я простив був тоді весь той борг, бо просив ти мене»* (Мт. 18:32). У Біблії слово «раб» характеризує людей, як безвідповідальних та безправних істот, які повністю належать своєму пану, а також слуг Божих.

2. *Поведінкову характеристику людини (розпусниця, душолюб, неправдомовець, перелюбник, користолюбець, ідолянин, злоріка, хижак, неправедний, блудодійник, мужоложник, горливець, благовісник, побожний, шляхетний, добродій, погордуючий, лжепророк, богобійний, злодій, розбійник, зрадник, біснуватий, несамовитий, прокажений, кривосвідок, лукавий, перелюбний).*

Наприклад: «*Не станьмо чинити блуду, як деякі з них **блудодіяли**, – і полягло їх одного дня двадцять три тисячі»* (1 Кор. 10:8), «*Не обманюйте себе: ні розпусники, ні ідоляни, ні перелюбники, ні **блудодійники**, ні мужоложники, ні злодії, ні користолюбці, ні п'яниці, ні злоріки, ні хижакки – Царства Божого не впадкують вони!»* (1 Кор. 6:9-10). Тут мається на увазі невірність Богу, яка за аналогією з невірністю подружньою є віроломним і незаконним актом, ображає любов та милість Божу. «*Коли ж син твій вернувся оцей, що проїв твій масток із **блудницями**, – ти*

для нього звелів заколоти теля відгодоване...» (Лк. 15:30), «Хіба ви не знаєте, що той, хто злучується з **розпусницею**, стає одним тілом із нею?» (1 Кор. 6:16). Під словами «блудниця» та «розпусниця» мається на увазі культова проституція, яку Закон забороняв під загрозою смерті.

3. *Національну та територіальну приналежність (юдеї, Назорейська єрись, погани, первосвященники, книжники).*

Наприклад: «Якщо так позоставимо Його, то всі в Нього ввірують, і придуть **римляни**, та й візьмуть нам і Край, і народ!» (Ів. 11:48), «Ці ж слова поліційні слуги донесли начальникам. А ті налякались, почувши, що **римляни** вони» (Дії 16:38), «Як же сотник це почув, то подався до тисяцького, і завідомив, говорячи: Що хочеш робити? Бо ж **римлянин** цей чоловік!» (Дії 22:26), «Підійшов тоді тисяцький, та й поспитався його: Скажи мені, чи ти римлянин? А він: Так! відказав» (Дії 22:27), «І відступили негайно від нього оті, що хотіли допитувати його. І злякався тисяцький, довідавшись, що той **римлянин**, і що він ізв'язав був його» (Дії 22:29), «Цього мужа, що його юдеї схопили були та хотіли забити, урятувати, із вояками прийшовши, довідавшись, що він **римлянин**» (Дії 23:27), «Я їм відповів, що **римляни** не мають звичаю людину якусь видавати на згубу, поки пізваний перед собою не матиме обвинувачів, і не буде йому дано можності для оборони від закидів» (Дії «5:16). Римляни в Біблії не тільки жителі Риму, столиці імперії, яка підпорядковувала собі багато народів, але і всі ті, хто мали римське громадянство, яке могло бути отримане при народженні чи якимось іншим чином. Римський громадянин мав ряд привілеїв. Щодо них заборонялося пристосовувати насильство, наприклад пов'язувати або бичувати без винесення вироку, його не можна було стратити через розп'яття. У випадку судового розгляду він міг звернутися до суду імператора, який в цьому випадку був єдиний, хто міг винести рішення у його справі.

4. *Розумові характеристики (дурний, мудрий, навчені, премудрий, нерозумний).*

Наприклад: «Хто ж вірний і **мудрий** раб, якого пан поставив над своїми челядниками давати своєчасно поживу для них?» (Мт. 24:45), «І пан похвалив управителя цього невірного, що він мудро вчинив. Бо сини цього світу в своїм покаянні мудріші, аніж сини світла» (Лк. 16:8), «Того часу, навчаючи промовив Ісус: «Прославляю Тебе, Отче, Господи неба і землі, що втаїв Ти оце від **премудрих** і **розумних**, та його немовлятам відкрив» (Мт. 11:25), «А Господь відказав: Хто ж тоді вірний і **мудрий** домоправитель, що пан настановить його над своїми челядниками, щоб давати харч визначену своєчасно?» (Лк. 12:47), «Де **мудрий**? Де книжник? Де дослідувач віку цього? Хіба Бог мудрість світу цього не

змінив на глупоту?» (1 Кор. 1:20), «Я за благодаттю Божою, що дана мені, як **мудрий** будівничий, основу поклав, а інший будує на ній; але нехай кожжен пильнує, як він будує на ній!» (1 Кор. 3:10), «Хай не зводить ніхто сам себе. Як кому з вас здається, що він **мудрий** в цім віці, нехай стане нерозумним, щоб бути премудрим» (1 Кор. 3:18), «А бачивши сміливість Петра та Івана, і спостерігши, що о люди обидва **навчені** та прості і, пізнали їх, що вони з Ісусом були». (Дії 4:13), «Хто **мудрий** і розумний між вами? Нехай він покаже діла свої в лагідній мудрості добрим поведженням!» (Як. 3:13), «Я на сором вам це говорю. Чи ж між вами немає ні одного **мудрого**, щоб він міг розсудити між братами своїми?» (1 Кор. 6:5). Слово «мудрість» означає здатність осягнення сенсу явищ в їх взаємозв'язку. Людина отримує мудрість завдяки вродженим здібностям, частково з досвіду, але завжди як Дар Божий.

5. Якості людини:

а) психологічні якості (**праведний, невірний, благовісник, розбійник, грішний, слухняний, благочестивий, жорстокосердий, святий, обмовники, наклепники, богоненавидник, написник, чваньки, пишні, винахідники зла, неслухняні батькам, нерозумні, зрадники, , немилостивий, безумний, здирицьк, перелюбник, жорстокий, нависний, недостойний**).

Наприклад: «Говорю вам що так само на небі радітимуть більш за одного грішника, що кається, аніж за дев'ятдесятьох і дев'ятьох **праведників**, що не потребують покаяння» (Лк. 15:7), «І ото був в Єрусалимі один чоловік, йому ймення Семен, – людина **праведна та благочестива**, що потіхи чекав для Ізраїля. І Святий Дух був при ньому». «Так буде й наприкінці віку: Анголи повиходять, і вилучать **злих** з-поміж **праведних**» (Мт. 13:49), «І ось муж, на ім'я йому Йосип, що був радником синедріону, людина шановна і **праведна**» (Лк. 23:50), «Бо навряд чи помре хто за **праведника**, ще бо за доброго може хто й відважиться вмерти» (Рим. 5:7), «Не прийшов Я, щоб **праведних** кликати до покаяння, а грішних» (Лк. 5:32), «Тоді праведники, немов сонце, засяють у Царстві свого Отця. Хто має вуха, нехай слухає!» (Мт.13:47), «І ці підуть на вічну муку, а **праведники** на вічне життя» (Мт. 25:46). Словом «праведник» називають людину, яка живе за Божими заповідями, служить Богу, яка стоїть на вічній основі і не потребує покаяння.

б) фізичні якості (**сліпий, хворий, ласун, п'яниця, струджений, обтяжений**).

Наприклад: «Залиште їх: це **сліпі** поводитирі для сліпих. А коли сліпий водить сліпого, – обое до ями впадуть» (Мт. 15:14), «**Сліпі** прозрівають, і криві ходять, стають чистими прокажені, і чують глухі, і

померлі встають, а вбогим звіщається Добра Новина» (Мт. 11:5), «Не-розумні й сліпі, що бо більше: чи жертва, чи той жертівник, що освячує жертву?» (Мт. 23:19), «Горе вам, проводирі ви сліпі, що говорите: Коли хто поклянеться храмом, то нічого; а хто поклянеться золотом храму, то той винуватий» (Мт. 23:16), «І покликали вдруге того чоловіка, що був сліпим, і сказали йому: «Віддай хвалу Богові. Ми знаємо, що грішний той чоловік» (Ів. 9:24). Причиною сліпоти, як правило, були хвороби, зумовлені жарким кліматом і антисанітарією. Про сліпих можна говорити і в переносному значенні, маючи на увазі людей, які втрачають можливість розбиратися і усвідомлено діяти в певних ситуаціях.

в) емоційні якості (**лицеміре, рід лукавий, блаженна, благодатна, благословенна, маловірний, душолюб, диявол, неправдомовець, рід невірний і розбещений, нечистий, рід зміїний, нещасний, грішний, душолюб, твердоший**).

Наприклад: «А Господь відповів і промовив до нього: «**Лицеміре**, – хіба ж не відв'язує кожен із вас у суботу свого вола чи осла від ясел, і не веде напоїти?» (Лк. 13:15), «**Лицеміре**, – вийми перше колоду із власного ока, а потім побачиш, як виїняти за скалку з ока брата твого!» (Лк. 6:42), «**Лицеміри**, – лице неба й землі розпізнавати ви вмiєте, чому ж не розпізнаєте часу цього?» (Лк. 12:56), «А Ісус, знаюши їхнє лукавство, сказав: «Чого ви, **лицеміри**, Мене випробовуєте?» (Мт. 22:18), «Як постите, то не будьте сумні, як оті **лицеміри**: вони-бо змінюють обличчя свої, щоб бачили люди, що постять вони. Поправді кажу вам: вони мають уде нагороду свою» (Мт. 6:16), «А він їм відказав: «Добре пророкував про вас, **лицемірів**, Ісаїя, як написано: «Оці люди устами шанують Мене, серце ж їхнє далеко від Мене.... Та однак подаремне шанують Мене, бо навчають наук людських – заповідей» (Мр. 7:6-7). Лицемірною вважається така поведінка людини, при якій слова і вчинки не відповідають внутрішньому стану людини. Лицемірство може виражатися в окремих, цілком усвідомлених діях, але може й бути звичним станом, неусвідомленим.

Особливе місце у системі метафоричної номінації належить оцінним іменникам – **назвам тварин (зоонімам): вовк, вівця, черв'як, голуб, горобець, змія**. Наприклад, іменник *вовк* позначає тварину, “хижака родини собачих”, але внаслідок використання цієї лексеми з оцінною метою, характеризуючи об'єкт за діяльністю та поведінкою, вона переносить негативний компонент на антропосферу. Іменник *вівця* стає оцінним зооморфом, реалізуючи такі асоціативні ознаки, як “наївність”, “покірність”, “лякливість”, переносючи ці риси із стереотипних характеристик самої тварини на антропосферу. Наприклад: «*Стережіться*

фальшивих пророків, що проходять до вас ув одежі овечій – а в середині – хижі вовки» (Мт. 7:15), «А як бачив людей, змилосерджувався над ними, бо були вони змучені та розпорошені, «як ті вівиці, що не мають пастуха» (Мт. 9:36), «А хто входить дверима, – той вівицям пастух» (Ів. 10:2), «І, як вийшов Ісус, він побачив багато народу, – і змилувався над ними, бо були, «немов вівиці, що не мають пастуха». І зачав їх багато навчати» (Мр. 6:34).

Висновки. Отже, оцінні іменники біблійного дискурсу поєднують в своїй семантиці назву об'єкта оцінки, мотивуючу ознаку та вираження суб'єктивного ставлення мовця до об'єкта оцінки і дають оцінну характеристику особі (за соціальним становищем чи походженням, поведінковими характеристиками, здібностями, національністю та територіальною належністю та ін.). Метафорична аксіологічна номінація полягає у повторному найменуванні, при якому виникає нове значення чи відтінок значення, що є аксіологічним означенням об'єкта номінації та вираженням емоційно-оцінного ставлення суб'єкта. Головним чинником, який зумовлює наслідки такої інтерпретації, закріплені у вторинній картині світу, є дія механізму вторинних відчуттів з його стереотипністю, антропоцентризмом, оцінністю, аналогіями, відбитими через життєдіяльність людини. З допомогою метафоричної аксіологічної номінації моделюються певні соціальні типи та еталони поведінки людини, оцінюється (позитивно або негативно) як зовнішність людини, та і її внутрішні якості. При цьому негативні лексеми переважають над позитивними. Перспективними є подальші дослідження оцінної лексики інших морфологічних класів слів та системи образних найменувань Біблії.

1. Вольф Е.М. Функциональная семантика оценки / Е.М. Вольф. – М.: Наука, 1985. – 232 с.
2. Онищенко І. В. Категорія оцінки та засоби її вираження: Автореф. ... канд. філол. наук / І.В. Онищенко. – Д., 2005. – 24 с.
3. Панина Л.С. Экспрессивная и эмоциональная лексика как оценочная категория // Проблемы современной русской лексикологии: Сб. науч. тр. / Л.С. Панина. – Калинин: КалининГУ, 1983. – С. 55–59.
4. Соловій У. В. Оцінно-образна номінація у структурі художнього тексту: Автореф. ...канд. філол. наук / У.В. Соловій. – Івано-Франківськ, 2003. – 22 с.

In the article the role of noun category of evaluation to establish a system of expressiveness in the Bible, studied the functional manifestations of evaluation by the text, analyzes the semantic-word creative and stylistic features of evaluation items in the biblical text; highlights key trends semantic development axiological values noun tokens Bible.

Keywords: category estimates, biblical discourse, structure evaluation, semantic and derivational meaning, stylistic meaning.